
Βιβλιοθήκες Braille

και ομιλούντων βιβλίων

ΓΕΩΡΓΙΑ ΑΓΓΕΛΟΥ

Το 1995, στα πλαίσια του κοινοτικού προγράμματος HORIZON "Αυτόνομη Διαβίωση Τυφλών", ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών ανέλαβε την εξειδίκευση μιας ομάδας βιβλιοθηκονόμων για την οργάνωση και λειτουργία βιβλιοθηκών Braille και ομιλούντων βιβλίων. Η ομάδα των βιβλιοθηκονόμων αποτελούνταν από την Μιχαηλίδου Άννα, Φίλη Ελένη, Κουρεβέση Μαρία, Καβούρη Ελένη και Αγγέλου Γεωργία.

Στόχος της εκπαίδευσης ήταν να τονισθεί η αναγκαιότητα ύπαρξης και αναβάθμισης των βιβλιοθηκών αυτών για την αποτελεσματικότερη κάλυψη των πληροφοριακών, εκπαιδευτικών, μορφωτικών και ψυχαγωγικών αναγκών των ατόμων με προβλήματα όρασης. Η εκπαίδευση διήρκεσε σχεδόν εννέα μήνες. Η περαιτέρω όμως ολοκλήρωση της κοινωνικής της προσφοράς δεν ευοδώθηκε. Κρίνεται, όμως σκόπιμο, να δημοσιευτούν κάποια συμπεράσματα, ευελπιστώντας στην ευαισθητοποίηση των ελλήνων βιβλιοθηκονόμων, ώστε κάθε βιβλιοθήκη να λαμβάνει υπόψη της όλους τους πολίτες της κοινότητας που εξυπηρετεί. Άλλωστε, οι βιβλιοθήκες οργανώνονται με την ίδια φιλοσοφία, ο ρόλος τους είναι κοινωνικός και η συνεισφορά τους στην ευρύτερη κοινωνική ανάπτυξη είναι υπόθεση όλων και μας αφορά όλους. Προσπέλαση όλων των πολιτών στα βιβλία, σημαίνει, προσπέλαση στις ιδέες και καλλιέργεια του ανθρώπινου πνεύματος.

Το 1930, επιτροπή της βιβλιοθήκης του

Κογκρέσου προσπαθώντας ν' αναπτύξει τις υπηρεσίες της στον τομέα των βιβλιοθηκών Braille και ομιλούντων βιβλίων, πραγματοποίησε συνεντεύξεις σε άτομα με προβλήματα όρασης. Η Helen Keller, τυφλή η ίδια και με ενεργή παρουσία στον χώρο των βιβλιοθηκών είπε : *"Τα βιβλία είναι τα μάτια κάθε τυφλού ατόμου. Μας αποκαλύπτουν την λάμψη, την γοητεία, την αίγλη του κόσμου, μας κρατούν σ' επαφή με οτιδήποτε οι άνθρωποι σκέφτονται και κάνουν. Μας βοηθούν να ξεχνούμε τον περιορισμό μας."*

Γίνεται αντιληπτό, ότι ένα άτομο με προβλήματα όρασης εξαρτάται από τη μεταγραφή των πληροφοριών σε κατάλληλα μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει. Η σημαντικότερη ανακάλυψη προς τον τομέα αυτό, έγινε το 1829 από τον Louis Braille. Τυφλός ο ίδιος επινόησε ένα αλφάβητο, το οποίο προς τιμήν του πήρε και το όνομα του. Σύμφωνα με τον τρόπο γραφής Braille, τα γράμματα, οι λέξεις, οι φράσεις, συμβολίζονται μέσω ποικίλων συνδυασμών έξι συναθροισμένων σημείων, διευθετημένων σε δύο παράλληλες στήλες, κάθε μία αποτελούμενη από τρία κάθετα τοποθετημένα σημεία. Πολλοί έμπειροι και εξοικειωμένοι αναγνώστες της γραφής Braille, μπορούν να διαβάζουν με την μισή περίπου ταχύτητα, σε σχέση με έμπειρους και εξοικειωμένους αναγνώστες έντυπης γραφής. Η μέση ταχύτητα ανάγνωσης σε γραφή Braille έχει αποδειχτεί πρακτικά ότι είναι 150 λέξεις περίπου το λεπτό. Ενώ

250 λέξεις περίπου το λεπτό είναι η μέση ταχύτητα ανάγνωσης στη συνηθισμένη έντυπη μορφή. Η γραφή Braille δημιουργεί επίσης δυσκολίες κυρίως σε αναγνώστες της ηλικίας 8-13 χρόνων, αλλά και στους ενήλικες λόγω των παρόμοιων συμβόλων τα οποία προκαλούν σύγχυση κατά την ανάγνωση. Ένας άλλος παράγοντας που κάνει την γραφή Braille να απαιτεί περισσότερο χρόνο ανάγνωσης είναι η σειριακή κίνηση των δακτύλων πάνω στα γράμματα. Οι Βλέποντες αναγνώστες βασίζονται στην ανάγνωση (scanning) και στην αναγνώριση μιας οικείας λέξης χρησιμοποιώντας όλο το οπτικό τους πεδίο. Ένα άτομο με προβλήματα όρασης, πρέπει να αναγνωρίσει πρώτα κάθε γράμμα χωριστά προτού καταλάβει όλη την λέξη. Έτσι δημιουργήθηκε η ανάγκη για εξέλιξη και απλοποίηση της γραφής Braille (π.χ. συντομογραφίες Braille) ενώ ανέβηκε η ζήτηση άλλων μέσων ανάγνωσης, όπως είναι οι κασέτες μαγνητοφώνου και γενικότερα αυτό που σήμερα ονομάζουμε "ομιλούν βιβλίο". Η ιστορία των ομιλούντων βιβλίων ξεκινάει επίσημα το 1930, όταν για πρώτη φορά στην Αμερική εκδίδονται βιβλία σε δίσκους. Η τεχνική αυτή, ήταν γνωστή από το 1877, όταν ο Thomas Edison ανακάλυψε τον φωνόγραφο, του οποίου η ευρεσιτεχνία, εκτός των άλλων, χρησιμοποιήθηκε για "φωνογραφικά βιβλία". Τα βιβλία αυτά μπορούσαν να διαβαστούν χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια από μέρους του αναγνώστη.

Στη Σκανδιναβία μόλις το 1950 μία νέα τεχνική λαμβάνει χώρα και οι βιβλιοθήκες ξεκινούν τις πρώτες προσπάθειες παραγωγής βιβλίων σε κασέτες. Το νέο μέσο ανάγνωσης γίνεται αμέσως αποδεκτό τόσο από τους αναγνώστες, όσο και από τις βιβλιοθήκες, οι οποίες αρχίζουν ν' αυξάνουν σε σημαντικό αριθμό τις συλλογές τους και τους χρήστες τους, εφόσον το "ομιλούν βιβλίο" μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς ιδιαίτερη προϋπάρχουσα εκπαίδευση, αλλά συγχρόνως και με μεγάλη ευκολία. Τα τελευταία 30 χρόνια η εξέλιξη των βιβλιοθηκών Braille και ομιλούντων βιβλίων ήταν ραγδαία και η αναγκαιότητα ύπαρξής τους καθιστά απαραίτητη την συνεργασία που πρέπει να υπάρχει τόσο μεταξύ των βιβλιοθηκών Braille και

ομιλούντων βιβλίων όσο και τη συνεργασία αυτών των βιβλιοθηκών με άλλου είδους βιβλιοθήκες π.χ. δημοτικές, ερευνητικές, πανεπιστημιακές, κ.ά. Εδώ θα πρέπει να τονισθεί ότι μεταξύ των βιβλιοθηκών Braille και ομιλούντων βιβλίων καθώς και των βιβλιοθηκών που συγκεντρώνουν υλικό στη συνηθισμένη έντυπη μορφή, υπάρχουν διαφορές οι οποίες αφορούν στις τεχνικές που ακολουθούνται, τις ειδικές ανάγκες των χρηστών, καθώς και το καθ' αυτό είδος του υλικού που μεταγράφεται σε άλλες μορφές.

Συγκεκριμένα, οι κυριότερες διαφορές είναι:

- Η προσαρμογή ή η μεταγραφή των πληροφοριών σε κατάλληλα μέσα, τέτοια ώστε να κάνουν δυνατή την εύκολη χρήση τους από τα άτομα με προβλήματα όρασης. Απαραίτητη προϋπόθεση για τέτοιου είδους βιβλιοθήκες είναι όχι μόνο η συλλογή των πληροφοριών, αλλά και η παραγωγή των πληροφοριών σε "ειδικές εκδόσεις" (κασέτες, δίσκους, Braille, Moon μα.). Έτσι, μία βιβλιοθήκη η οποία εξυπηρετεί κυρίως άτομα με προβλήματα όρασης, τις περισσότερες φορές οφείλει να είναι και κέντρο παραγωγής.
- Η εξάρτηση των χρηστών από εξωτερικούς παράγοντες, οι οποίοι δεν αφορούν στον τρόπο οργάνωσης της συγκεκριμένης βιβλιοθήκης, εμποδίζουν όμως τη αποτελεσματική διάδοση των πληροφοριών. Πολλά άτομα με προβλήματα όρασης, ιδιαίτερα εκείνα που έχουν και ένα επιπρόσθετο μειονέκτημα, δεν μπορούν να επισκεφτούν από μόνα τους την βιβλιοθήκη. Για τον λόγο αυτό, όλες οι βιβλιοθήκες Braille και ομιλούντων βιβλίων, στηρίζουν τα δανειστικά τους συστήματα κυρίως σε συνεργασία με τις ταχυδρομικές υπηρεσίες.

Η έλλειψη επιλογής, η οποία αποτελεί πρόκληση για όλους όσους εργάζονται σε μία βιβλιοθήκη Braille ή μία βιβλιοθήκη ομιλούντων βιβλίων και είναι υπεύθυνοι ή συνεργάζονται με οποιοδήποτε τρόπο μ' αυτήν. Σ' ένα άτομο με προβλήματα όρασης, δεν παρέχεται η δυνατότητα να επιλέξει από τα

βιβλιοπωλεία ή τους εκδοτικούς οίκους και να αγοράσει οποιοδήποτε βιβλίο του αρέσει και να το διαβάσει. Αν η βιβλιοθήκη για κάποιο λόγο έχει αποφασίσει να μην εκδόσει ένα βιβλίο, ένα άρθρο περιοδικού, μιας εφημερίδας στην κατάλληλη μορφή οι πληροφορίες που περιέχονται εκεί δεν είναι διαθέσιμες σ' αυτόν. Αυτό αποτελεί μία τεράστια ευθύνη για την βιβλιοθήκη. Παράλληλα είναι ακατόρθωτη η μεταγραφή της συνολικής εκδοτικής παραγωγής, εφόσον οι βιβλιοθήκες όλες λειτουργούν πάντα κάτω από συγκεκριμένες και περιορισμένες οικονομικές πηγές. Είναι λοιπόν πολύ δύσκολο να καλύψουν όλη την εκδοτική παραγωγή και κυρίως τη διεθνή.

Ωστόσο, επαγγελματικοί σύνδεσμοι βιβλιοθηκών έχουν συγκροτήσει επιτροπές οι οποίες διεκπεραιώνουν έρευνες, διαμορφώνουν στόχους αναζητούν λύσεις σε κοινά προβλήματα, βελτιώνουν τεχνικές, βοηθούν στην ανταλλαγή απόψεων, διοργανώνουν συνέδρια, συμβάλλουν στην ανάπτυξη και βελτίωση των υπηρεσιών που παρέχουν οι βιβλιοθήκες, συντάσσουν πρότυπα σε τομείς όπως: συγκρότηση της συλλογής, προσωπικό, κτίρια, εξοπλισμό, αλλαγή της απαιτούμενης για την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών νομοθεσίας. Αξιοσημείωτες είναι οι εργασίες που έκανε η IFLA, όταν το 1979, οργανώθηκε μία ομάδα εργασίας η οποία ασχολήθηκε με τα προβλήματα που προκύπτουν στην οργάνωση και λειτουργία των βιβλιοθηκών Braille και ομιλούντων βιβλίων. Τα κύρια θέματα των εργασιών της περιελάμβαναν τα ακόλουθα:

- Την προσπάθεια καταγραφής σε ενιαίο κατάλογο των πηγών των βιβλιοθηκών αυτών.
- Την παρουσίαση των υπαρχόντων μέσων που συμβάλλουν στην εκδοτική διαδικασία
- Την καθιέρωση και την τυποποίηση ορισμένων τύπων βιβλίων.
- Την ανάπτυξη μιας διεθνούς ανταλλαγής μεταξύ των βιβλιοθηκών.
- Την όμοια εφαρμογή της τεχνολογίας και των τεχνολογικών μέσων που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της παραγωγής.

Αυτό το οποίο προέκυψε, ήταν, ότι υπήρχε ανάγκη συνεργασίας και ενσωμάτωσης των βιβλιοθηκών αυτών σε διεθνές επίπεδο, κυρίως λόγω του κοινού προβλήματος που αντιμετωπίζουν οι βιβλιοθήκες αυτές. Η ποσότητα των ντοκουμέντων, η οποία παράγεται είναι ελάχιστη σε σχέση με την παγκόσμια παραγωγή, η οποία δεν μπορεί να καλύψει τις εκπαιδευτικές, πληροφοριακές και γενικότερες μορφωτικές ανάγκες των αναγνωστών. Γι' αυτό θεωρήθηκε απαραίτητο, οι πηγές που υπάρχουν να διανέμονται με πιο αποτελεσματικό τρόπο μέσω ενός διεθνούς διαδανεισμού ή μέσω των νέων τεχνολογικών μέσων. Τα εμπόδια που υπάρχουν όσον αφορά στην επίτευξη του στόχου αυτού είναι τα ακόλουθα:

- Το αποκλειστικό συγγραφικό δικαίωμα (copyright). Το αποκλειστικό συγγραφικό δικαίωμα πολλές φορές παρεμποδίζει, περιορίζει ή ακόμα αποτρέπει την εξουσιοδοτημένη παραγωγή και μεταγραφή των πληροφοριών σε διάφορα ηλεκτρονικά μέσα.
- Η αναγνώριση του τόπου έκδοσης των ειδικών συλλογών για άτομα με προβλήματα όρασης. Είναι φανερό ότι όταν κάποιος δεν γνωρίζει τον τόπο έκδοσης μιας συγκεκριμένης πηγής μειώνονται στο ελάχιστο οι δυνατότητες ανεύρεσης των πηγών αυτών. Πολλές βιβλιοθήκες ιδρύθηκαν πολύ πριν τα βιβλιοθηκονομικά συστήματα υπάρξουν και συνήθως δεν συνδέονταν με επίσημους βιβλιοθηκονομικούς οργανισμούς αλλά ούτε και με άλλες βιβλιοθήκες. Έτσι, έγινε προσπάθεια καταχώρησης σε συλλογικό κατάλογο των διευθύνσεων όλων των βιβλιοθηκών και των εκδοτικών οίκων. Επίσης δημιουργήθηκε οδηγός διευθύνσεων όλων των μουσικών συλλογών Braille. Η προσπάθεια αυτή πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με την Διεθνή Ένωση Μουσικών Βιβλιοθηκών, Αρχείων και Κέντρων Πληροφοριών, καθώς και με το τμήμα της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου για άτομα με προβλήματα όρασης.
- Το σχήμα των βιβλίων. Κατά την πα-

ραγωγή Braille κάθε χώρα ή έθνος χρησιμοποιεί μία τεχνική και ένα συγκεκριμένο τρόπο γραφής Braille, τα οποία διαφέρουν μεταξύ διαφορετικών χωρών - κρατών. Το αποτέλεσμα είναι ότι όταν κάποιος, για παράδειγμα, χρειάζεται από την Γερμανία ένα κείμενο Braille, το οποίο είναι γραμμένο στα αγγλικά είναι απαραίτητο γι' αυτόν όχι μόνο να γνωρίζει αγγλικά και γραφή Braille, αλλά και την συγκεκριμένη τεχνική που χρησιμοποιείται. Για τα ομιλούντα βιβλία το πρόβλημα που προκύπτει είναι η έλλειψη της τυποποίησης. Εγγραφές σε μπουμπίνες, δίσκους, κασέτες, σε συνάρτηση με τις διαφορές που υπάρχουν στην ταχύτητα ανάγνωσης και τις στροφές ή στους διαφορετικούς τύπους κασετών, απαιτούν κάθε φορά διαφορετικό τεχνολογικό εξοπλισμό από τον χρήστη.

- Ταχυδρομικές και δασμικές ρυθμίσεις. Σε διεθνές επίπεδο οποιαδήποτε αλλαγή στον τομέα αυτό συνεπάγεται και αλλαγές που έχουν σχέση με τη Διεθνή Ταχυδρομική Ένωση και τις ταχυδρομικές υπηρεσίες κάθε χώρας. Έτσι, συγκεντρώθηκε από την IFLA ένας αριθμός συμβουλευτικών συστάσεων.
- Βιβλιογραφικός έλεγχος. Απαραίτητη βάση της πληροφοριακής διάδοσης είναι η ύπαρξη ενός κατάλληλου βιβλιογραφικού ελέγχου. Μετά από έρευνα βρέθηκε μία απίστευτη έλλειψη βιβλιογραφικών στοιχείων και εργαλείων - εγχειριδίων ειδικά σχεδιασμένων ώστε να βοηθούν τους βιβλιοθηκονόμους στην εξυπηρέτηση των χρηστών τους. Επίσης αναγνωρίστηκε η ανάγκη, κάθε χώρα να διαθέτει εθνικό βιβλιογραφικό κέντρο για ειδικούς τύπους υλικού. Το κέντρο αυτό πρέπει να χρησιμοποιεί τα ειδικά διεθνή πρότυπα που συμβουλεύει η Διεθνής Επιτροπή Πρότυπης Βιβλιογραφικής Περιγραφής (ISBD/NBM : International Standard Bibliographic Description for Non - Book Materials).

Σήμερα το διεθνές βιβλιοθηκονομικό ενδιαφέρον, στρέφεται κύρια στη συνεργασία, το δανεισμό και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των βιβλιοθηκών με απώτερο στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των ενδιαφερομένων. Οι στόχοι αυτοί επιτυγχάνονται, είτε διαμέσου διαφόρων οργανισμών που διαθέτουν βιβλιοθήκες με υλικό Braille και ομιλούντων βιβλίων είτε μέσω των κεντρικών, εθνικών βιβλιοθηκών των χωρών, που πρέπει να υποστηρίζουν και να προσφέρουν ανάλογες υπηρεσίες σε άτομα με προβλήματα όρασης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Marshall Margaret R., *Handicapped children and books*. - London: British Library, 1986.
2. Vitzansky Winnie, *The work of the section of Libraries for the Blind*. (IFLA Journal, No 11, vol.1, 1985, p.43-48.
3. Dobree J. H. and Boulter E., *Blindness and Visual Handicap: The Facts*. Oxford University Press, 1982.
4. R.N.I.B. (Royal National Institute for the Blind). - *Library and information services for people with impaired vision: a select list*.

Η Γεωργία Αγγέλου είναι βιβλιοθηκονόμος στη Βιβλιοθήκη του Μουσείου Μπενάκη.

Η προτομή του Louis Braille.

